

Innspill til NOU 2023:4

Tid for handling – personellet i en bærekraftig helse- og omsorgstjeneste

Avsender: Nasjonal kompetansetjeneste for læring og mestring innen helse (NK LMH)

NK LMH takker for muligheten til å gi innspill på helsepersonellkommisjonens utredning NOU 2023:4.

Om oss

NK LMH er et nasjonalt kompetansemiljø med oppdrag fra Helse- og omsorgsdepartementet. Vi skal legge til rette for at lærings- og mestringsvirksomhet i hele landet holder god kvalitet og er kunnskapsbasert. Vårt overordnede mål er å bidra til at personer med helseutfordringer og deres nærstående øker helsekompetanse, mestring og livskvalitet.

Våre hovedoppgaver er forskning, fagutvikling og formidling relatert til læring og mestring ved helseutfordringer og kompetanseheving innen helsepedagogikk. Vårt høringsinnspill bygger på mangeårig arbeid og kunnskap om lærings- og mestringsfeltet, helsepolitiske føringer og aktuelle samfunnsbehov.

Om læring og mestring i helse- og omsorgstjenesten

Når helseutfordringer rammer, er det avgjørende å ha tilstrekkelig med kunnskap, støtte og veiledning for å kunne håndtere livet med de belastningene som følger. Lærings- og mestringsvirksomheten i sykehus og kommuner er etablert for å være til støtte i denne sammenheng. Sentralt for virksomheten står tverrfaglig samarbeid og brukermedvirkning i utvikling av tilbud.

Lærings- og mestringstilbud er pedagogiske tilbud for pasienter, brukere og pårørende med mål om styrket helsekompetanse, egenmestring og livskvalitet. Tilbudene skal inngå i alt fra forebygging til rehabilitering (både individuelt og gruppebasert). Informasjon, undervisning, veiledning og erfaringsutveksling utgjør sentrale deler av tilbudet. For mer informasjon om lærings- og mestringstilbud, les her: <https://mestring.no/hva-er-laering-og-mestring/>

Overordnet innspill

Helsepersonellkommisjonens utredning gir en inngående beskrivelse av utfordringene i fremtidens helsetjeneste og klare anvisninger for veien videre. NK LMH ser det som svært positivt at kommisjonen retter betydelig oppmerksomhet mot forebyggende og helsefremmende tjenester, mot viktigheten av mestring og å styrke befolkningens helsekompetanse. Det er også positivt at kommisjonen eksplisitt vektlegger og anerkjenner frivillighetens bidrag og verdien av brukermedvirkning på individ-, tjeneste- og systemnivå.

Rapporten formidler tydelig at fremtidens helsetjeneste er avhengig av at brukere, pasienter og pårørende i større grad ivaretar egen helse. Vi etterlyser imidlertid større oppmerksomhet omkring *hvordan* helsetjenesten bør rustes for bedre å kunne legge til rette for læring, mestring og økt helsekompetanse. Forskning og erfaring viser at kompetanse innen helsepedagogikk er sentralt for å lykkes med dette. En systematisk og målrettet satsing på pedagogisk kompetanse blant helsepersonell vil kunne bidra til økt helsekompetanse hos brukere, pasienter og pårørende og et redusert trykk på helsetjenesten.

I dette høringsinnspillet legger NK LMH vekt på følgende:

- Helsekompetanse – forutsetninger
- Brukermedvirkning
- Ansvar for lærings- og mestringstilbud

Helsekompetanse – forutsetninger

Helsekompetanse har de siste årene fått økt oppmerksomhet blant myndigheter, i fag- og forskningsmiljø og innen lærings- og mestringsevne. Samtidig peker nyere studier internasjonalt og nasjonalt på en usikkerhet blant helsepersonell, både når det gjelder begrepet betydning og hvordan man kan bidra til styrket helsekompetanse blant brukere, pasienter og pårørende. Helsekompetanse er også lite vektlagt i helsefagutdanningene.

En systematisk kunnskapsoppsummering har sammenstilt studier om hva som er sentral kompetanse blant helsepersonell i arbeidet med å øke befolkningens helsekompetanse ([Flaviane Cesar et al. 2022](#)). Her kommer det blant annet frem at helsepersonell må ha kunnskap om hva helsekompetanse innebærer og hvordan de kan utvikle og tilpasse ulike helsepedagogiske tilnærminger og metoder til den enkeltes behov, ressurser og forutsetninger.

Helsepedagogisk kompetanse rettet mot å styrke helsekompetanse omhandler ifølge forfatterne:

- teoretisk og helsefaglig kunnskap
- pedagogisk kunnskap og ferdigheter i å planlegge, gjennomføre og evaluere undervisning veiledning og formidling
- kommunikasjonsferdigheter i møte eller samtale med pasienter og pårørende
- relasjonskompetanse dvs. evne til å etablere en god relasjon og inngå i et positivt samspill med pasienter og pårørende preget av tillit og involvering
- tverrfaglige samarbeidsevner dvs. å kunne samarbeide hensiktsmessig med helsepersonell og andre i planlegging av tilbud eller tiltak

Disse funnene sammenfaller i stor grad med tidligere forskning gjennomført ved NK LMH ([Vågan mfl. 2016](#), [Ölöf mfl. 2021](#)), systematisk innhentet erfaringskunnskap ([NK LMH 2/2016, notat](#)) og kunnskapsbaserte anbefalinger ved utvikling av kurs i helsepedagogikk for fagpersoner og brukerrepresentanter (www.mestring.no).

NK LMH mener at kompetanseheving innen helsepedagogikk, med varierte læringsaktiviteter, bør innføres som obligatorisk kompetanseheving for helsepersonell som møter brukere, pasienter og pårørende. Felles digitale kurs i sanntid for fagpersoner og brukerrepresentanter i både sykehus og kommuner kan være en effektiv og bærekraftig måte å gjennomføre dette på.

Brukermedvirkning

Helsepersonellkommisjonen gir betydelig oppmerksomhet og anerkjennelse til frivilligheten og brukerorganisasjonene, noe vi støtter fullt opp om.

NK LMH ser det som spesielt positivt at brukermedvirkning på system- og tjenestenivå blir vektlagt. Det trekkes frem både som en viktig del av kunnskapsbasert praksis i utvikling av helsetjenesten, og som et sentralt virkemiddel for pasienter og pårørendes mestring og autonomi.

Det står imidlertid lite i utredningen om rammebetingelser og den samarbeidskompetansen som trengs for å kunne få til gode samarbeid mellom fag- og brukerrepresentanter. Vi vil understreke behovet for kompetanseheving hos begge parter, noe som kan oppnås gjennom felles kurs i helsepedagogikk for brukerrepresentanter og fagpersoner. NK LMH vil også poengtere at enkelte grupper som for eksempel barn, ungdom og minoritetsspråklige vil kreve særskilt oppmerksomhet og innsats.

NK LMH mener at det er viktig å anerkjenne at brukervedvirkning og -samarbeid fordrer kompetanse på begge sider av bordet. Dette må tas på alvor i fremtidens helsetjeneste med tilstrekkelige rammebetingelser.

Ansvar for lærings- og mestringstilbud

Helsepersonellkommisjonen foreslår at det utredes om dagens lærings- og mestringstilbud i helse- og omsorgstjenesten kan overføres til brukerorganisasjonene ved at de reguleres gjennom avtale mellom tjenestene og brukerorganisasjonene. NK LMH stiller seg kritiske til forslaget, med bred støtte fra både regionale fagmiljøer, praksisfelt og FFO sentralt. En full ansvarsoverføring vil undergrave viktigheten av fag- og brukersamarbeid for god kvalitet og en kunnskapsbasert praksis. I tillegg er NK LMH kjent med at flere brukerorganisasjoner er tydelige på at de verken har kapasitet eller tilstrekkelig kompetanse for å overta dette ansvaret.

Fag og erfaring for god kvalitet og best utbytte

På bakgrunn av mange års erfaring og forskning kan NK LMH fastslå at brukerorganisasjonene har en avgjørende rolle inn i utvikling, planlegging og gjennomføring av lærings- og mestringstilbud.

Forskningsfunn viser blant annet at personer med helsefaglig bakgrunn og personer med erfaringsbakgrunn bringer med seg ulike kvaliteter som utfyller hverandre. Sett i lys av kursdeltakeres erfaringer er personer med helsefaglig bakgrunn viktige for å få informasjon og kunnskap om konsekvenser av sykdom og behandling. De er også viktige når det gjelder å få oversikt over aktuelle hjelpetiltak. Samtidig bidrar de til å kvalitetssikre informasjon og kunnskap og de har en rådgivende kompetanse som anerkjennes av deltakerne. Når det gjelder personer med erfaringsbakgrunn, ser deltakerne på dem som rollemodeller og «eksperter på mestring». De bidrar til å gjøre informasjonen enklere å forstå og kan sette ord på det usagte. Samtidig hindrer de hierarki og fremmer håp og empowerment, som innebærer å ha mest mulig kontroll over forhold som kan påvirke egen helse ([Utbytte av lærings- og mestringstilbud, Stenberg mfl., Sykepleien 2017](#)).

NK LMH mener at helse- og omsorgstjenesten også i fortsettelsen bør ha et hovedansvar når det gjelder lærings- og mestringstjenester og -tilbud.

Mvh

Siw Bratli
Leder ved NK LMH